

Lachezar Georgiev

(Bulgaria, Sofia, University of Library Studies and Information Technologies)

A POET AND PUBLISHER

Geo Milev and his Contribution to Bulgarian Book Publishing

Abstract: In this paper Lachezar Georgiev Georgiev makes a brief bibliographical review of important publications concerning various aspects of Geo Milev's literary work and highlights his contribution as a publisher and editor. The author uses documentary sources from the Bulgarian Historical Archive of the SS. Cyril and Methodius, as well as new sources of information related to the publishing contributions of the poet and publisher Geo Milev.

Lachezar Georgiev notes, the research on Geo Milev includes studies by literary historians and critics, art critics, booksellers, writers, museum experts, foreign scientists and journalists belonging to different generations. The increased interest in recent decades has also resulted in observations on the publishing work of this great and diverse talent.

Key words: Geo Milev, poet, publisher, Libra Publishing – Stara Zagora-Sofia, writers, books, anthologies

Лъчезар Георгиев

(България, София, УниБИТ)

Поетът-издател

Гео Милев и приносите му за българското книгоиздаване

Въведение

Кратки библиографски сведения за по-важни публикации, свързани с творчеството и издателската дейност на Гео Милев

Още през 1936 г. в капиталния си труд „Българска енциклопедия“ Никола и Иван Г. Данчови включват Гео Милев като „български лирически поет, критик и теоретик на модернизма“. Изтъкват, че е „загинал млад – безследно изчезнал през 1925 г.“, че е редактирал списанията „Везни“ и „Пламък“, очертават приносите му като съставител на „Антология на българската поезия“, като издател на авторската сбирка стихотворения „Жестокият пръстен“ и обстоятелството, че „води борба в името на експресионизма и символизма против реализма“ (Данчов 1936: 991/Danchov 1936: 991).

За личността на поета и неговите литературни качества като творец е писано немалко в родната ни литературна история и критика. Върху литературната дейност на Гео Милев са направени редица публикации, очертаващи блестящото му поетично творчество, голяма част от което се опира върху символизма, експресионизма, европейския авангардизъм, споменават се едни или други негови издателски прояви. Документи за Гео Милев се съдържат в „Литературен архив“, том втори, издаден през 1964 г. (Литературен архив 1964/Literaturen arhiv 1964). През 1992 г. е публикуван литературно-критическият сборник „Страници за Гео Милев“ (Страници за Гео Милев 1992/Stranitsi za Geo Milev 1992). Тук следва да се посочат и две публикации от

Цв. Атанасова: „Гео Милев и списание „Везни“ (Атанасова 1997/Atanasova 1997) и „Везни“ (1919–1922)“ (Атанасова 1999/Atanasova 1999). В по-ново време и Ани Гергова публикува сведения за Гео Милев като библиофил и създател на поредица за библиофили (Гергова 2000/Gergova 2000). Алберт Бенбасат откроява с приложен текст и анализ съставения от Гео Милев „Проектоустав на „Везни“: Акционерно дружество и книгоиздателство“, чиято структура и дейност не е реализирана, но пък амбициозният замисъл впечатлява сред издателските дейности в началото на периода между двете световни войни (Бенбасат 2003/Benbasat 2003). „Проектоустав на „Везни“ с коментар е публикуван и в книга от същия автор (Бенбасат 2004/Benbasat 2004), а впоследствие в издания с негови избрани изследвания (Бенбасат 2008/Benbasat 2008) и (Бенбасат 2010/Benbasat 2010).

Някои нови аспекти от издателската дейност на Гео Милев се открояват и в авторската ми публикация, придружена с факсимилета, в сп. „Издател“ (Георгиев 2006/Georgiev 2006), а в моя книга (Георгиев 2007/Georgiev 2007) се привеждат резултати от архивни проучвания за поета като издател и редактор, публикувани и в следващо допълнено издание на цитираната монография (Георгиев 2011/Georgiev 2011). Издателските дейности на Гео Милев съм отбелязал с кратки анализи и в монографията си „Книгоиздаването в България 1806–1944“ (Георгиев 2016/Georgiev 2016).

В първите години на демократичния преход, с опит за преосмисляне на приносите на поета, оставил дълбока дия в културните процеси на България, се провежда научната конференция „Гео Милев. Място и роля в българската култура“ (Ст. Загора, 28-29 октомври 1993 г.)¹.

За ранно изследване върху творчеството на поета се отбелязва в сборника „Гео Милев през погледа на литературната история и критика“ (Радославов 2005/Radoslavov 2005). Сред научните сборници „Гео Милев. Модернист, европеец, патриот“ с материали от конференция, проведена в Стара Загора и Раднево през септември 2007 г., в рамките на традиционните Гео-Милеви дни (Милев 2008/Milev 2008)². През 2015 г. издателство „Захарий Стоянов“ публикува книгата на Ружа Маринска „Гео Милев и изкуството“ (Маринска 2015/Marinska 2015). Сред научните прояви, изследващи авангардизма в творчеството на поет-преводач и издател, през последните години се откроява и националната научна конференция с международно участие, в контекста на Гео-Милевите дни 2011 г., проведени в Стара Загора и Раднево (Димчева 2011/Dimcheva 2011)³.

¹ Научна конференция *Гео Милев. Място и роля в българската култура*, Стара Загора, 28–29 октомври 1993 г. : [Сб. докл.] / [Научен ръководител Светлозар Игов]; [Въвед.] Петър Кралев. – [Ст. Загора], 1993. – 80 с. Автори на докладите са К. Васевски, М. Ловджиева, Х. Карастоянов, К. Горанов, Р. Димитрова, И. Овчаров, Е. Фурнаджиева, Р. Маринска, П. Кралев, С. Игов, В. Русева. Книгата е издадена във връзка с 40-годишнината на къща-музей „Гео Милев“ – Ст. Загора.

² За научната конференция от 27 и 28 септември 2007 г. „Гео Милев. Модернист, европеец, патриот“ – Стара Загора и Раднево, сборникът излиза в поредицата Нови изследвания 5“ от името на издателство „Зах. Стоянов“ и Межд. фондация „Гео Милев“ с ISBN 978-954-090-178-7 под съставителството на Леда Милева и с редколегия, в която влизат Леда Милева, Никола Инджов, Ружа Маринска. Сборникът е отпечатан в печатница „Светлина“ – Ямбол. Самата конференция е организирана от Международна фондация „Гео Милев“.

³ В цитираната публикация на Анжела Димчева се съобщава и за изследването на Ружа Маринска „Гео Милев в света на поетическите образи в „Quasi una Fantasia“ на Боян Дановски“ и за презентирането върху видео-стена на „оригиналните илюстрации на Гео Милев“, като се съобщават факти от „сложното „пътуване“ през времето на този екземпляр, принадлежал на аристократа Джулио Константино, близък приятел на Боян Дановски“. // Пак там.

През 2009 г. се провежда научна конференция „Гео Милев: два юбилея – 90 години сп. „Везни“; 85 години сп. „Пламък“⁴. Излиза сборник, издание на Международна фондация „Гео Милев“ и издателство „Захарий Стоянов“: „Гео Милев – нови изследвания №6“ (Милев 2011/Milev 2011).

С проучвания на авторите Ружа Маринска, Александър Шурбанов, Анастасия Цандер, Младен Влашки, Джордж Касабов, Рейчъл Бриджет Еванс-Касабова и др. впечатлява научният сборник от 2017 г. „Гео Милев. За театъра. Абонатите на списание „Везни“: Нови изследвания 7“ (Милев 2017/Milev 2017)⁵.

Сред най-новите научни статии, спиращи се на Гео Милев като съставител на антологии, е и това на Б. Курташева „1925 година: Явяването на антологиста канонизатор Гео Милев и вторият антологичен праг в българската литература“ (Курташева 2013/Kurtasheva 2013).

„Избрани творби“ от Гео Милев са публикувани през 2007 г. от издателство „Пан“ (Милев 2007/Milev 2007).

Сред авторските преиздания на поета в наши дни са и неговите избрани съчинения от 2015 г.: „Септември ще бъде май: избрани творби“ (Милев 2015/Milev 2015). Творческата панорама на Гео Милев е представена от издателство „Захарий Стоянов“ с няколко издания на поета, критика и редактора Гео Милев, сред които са фототипното издание „Везни. Литературно-художествено списание 1919–1922. Алманах Везни. Литературен сборник 1923. Редактирани от Гео Милев“; а също и авторските произведения на Гео Милев: поредицата „Слънчогледите погледнаха слънцето“; „Жестокият пръстен“; „Иконите спят“; „Всяко изкуство е експресионизъм“; многотомното съчинение „Избрани поетически преводи“ и пр.

Редно е да припомним, че наред с поетичните му творби, авторските публикации на поета-модернист в издаваните от него списания „Везни“ и „Пламък“ под редакцията на писателя Камен Зидаров са публикувани от издателство „Български писател“ книгата „Гео Милев: Стихотворения. Поеми. Критика“ (Милев 1980).

В наши дни са осъществени и публикации в нови издания на поетични творби от Гео Милев за деца, каквито са например „Гео Милев. Стихотворения за деца“ на изд. „Скорпио“ от 2015 г., публикувана в поредица „Библиотека за ученика. Българска класика за деца и юноши“ или пък атрактивната книжка със стихчета и гатанки от Гео Милев „Патарак и рибок“ на изд. „Зах. Стоянов“ от 2011 г. Налице са и сайтове, популяризиращи творби на поета⁶.

⁴ Гео-Милеви дни – Стара Загора 2009. Посветени на 90 години сп. "Везни" и 85 години сп. "Пламък". // <https://kulturni-novini.info/sections/11/news/8594-geo-milevi-dni-stara-zagora-2009>. В публикацията се отбелязват приносите на издателя, удостоен с националната награда на името на поета: „Жури с председател Леда Милева избра да удостои с Националната награда на името на Гео Милев литературния критик, поет и книгоиздател... Иван Гранитски за неговото ярко присъствие в съвременната българска култура и за изключителните му заслуги към съхраняването на творчеството на Гео Милев. Негово дело е най-голямото и представително издание на творческото наследство на Гео Милев – петтомникът избрани произведения (2006/2007 г.), предшестван от двутомника "Гео Милев поетът" и "Гео Милев рисува" (1995), еднотомника с избрани произведения "Пътят на свободата" (2002), сборникът "Гео Милев през погледа на литературната история и критика" (2005), две издания на творби на Гео Милев за деца и др.“. // Пак там.

⁵ Включва докладите от научна конференция, Стара Загора, септември 2015 г.. В Приложение на сборника са публикувани факсимилета на: АБОНАТИ на списание „Везни“. Тетрадка списък. Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – БИА, ф. 26, оп. 1., а. е. 30, л. 9–71.

⁶ Виж напр.: Гео Милев и първите шарени книжки у нас: <http://knijanka.com/писатели/Гео-Милев/22.05.2012/>

През 2011 г. у нас е представено илюстрирано и ръчно изработено издание на „Geo Milev“ на холандски, немски и английски език⁷.

Не липсват и биографични данни за живота и творчеството на поета в дати, каквато е публикацията – ел. ресурс на Елена Фурнаджиева „Кратък летопис на живота и творчеството на Гео Милев“⁸. Далеч по-пространно е изследването на Е. Фурнаджиева от 2005 г.: „Гео Милев. Летопис на неговия живот и творчество“ (Фурнаджиева 2005/Furnadzhieva).

Библиографски сведения, свързани със съставителството на антологии и сборници от Гео Милев, могат да се проследят и в библиографския указател на Кирил Ставрев „Литературно-художествени сборници и антологии 1878–1944“ (Ставрев 2003/Stavrev 2003).

За осветляване и популяризиране творчеството на големия наш поет и издател са реализирани издателските и научноизследователските прояви на международната фондация „Гео Милев“, която на 12 януари т.г. отбелязва 25 години от своето създаване⁹.

Разбира се, направеният преглед на публикации няма претенции за изчерпателност и е по-скоро с намерението да ориентира, като биха могли да се посочат още изследвания и издания върху разностранните посоки на таланта и творчеството на големия наш поет.

Изводите от прегледа сочат засилен интерес на български и чуждестранни изследователи към творчеството и личността на Гео Милев. Създадената фондация на негово име, съвместно с издателство „Захарий Стоянов“, реализира серия от научни сборници, резултат от проведени научни конференции. Не липсват обаче и други издатели, които публикуват отделни произведения на Гео Милев, а заедно с това негови детски творби, но и научни изследвания върху творчеството му. Сред тях са „БАН“, „Български писател“, „Андина“, „Макрос“, „Карина-М“, „Никола Вапцаров“, „Тип-Топ Прес“, „Пан“,

⁷ Книгата е на формат А3 и включва поемата „Септември“, а също и илюстративен материал от Йозеф Висер, холандски художник, преводач и композитор. *Виж повече в:* // Димчева, Анжела. Нов поглед към авангардизма на Гео Милев: Акценти от Гео-Милеви дни 2011 – Стара Загора и Раднево. – В: <https://kulturni-novini.info/sections/31/news/13309-nov-pogled-kam-avangardizma-na-geo-milev>

⁸ Фурнаджиева, Елена. Кратък летопис на живота и творчеството на Гео Милев. // geomilev.com/kratakletopis.html В същата публикация авторката стегнато и подредено представя интересни биографични данни за Гео Милев: „1914, 30 юли – От Лайпциг през Холандия заминава за Лондон, за да научи по-добре английски и да се запознае с културните паметници на страната. Посещава и Стратфорд – родното място на Шекспир. – В Лондон се запознава с известния английски поет Емил Верхарн. 1914, 18 октомври – Напуска Лондон на път за Германия. На следващия ден в Хамбург е задържан като английски шпионин и остава в ареста 11 дни до изсяняване на случая. 1914, 31 октомври – Пристига в Берлин. Вечерта е в Лайпциг и започва последната университетска година. Тук пише първия вариант на „Панихида за поета П. К. Яворов“. 1915, януари-февруари – Завърнал се в Стара Загора, издава в серията „Лирични хвърчащи листове“ 5 книги с преводна поезия от Маларме, Демел, Верхарн, Верлен и Ницше. Работи върху дисертацията си. 1915, 28 юни - Заминава за Германия да довърши образованието си.“ // Фурнаджиева, Елена. Пак там.

⁹ Виж предаването на БНР–Радио Стара Загора: 25 години международна фондация „Гео Милев“: <https://www.bnr.bg/starazagora/post/101213463/25-godini-mejdunarodna-fondacia-geo-milev>. В материала, по повод на издателските дейности на фондацията, се изтъква: „В интервю за радио Стара Загора Иван Гранитски, председател на Международната фондация „Гео Милев“ коментира, че за 25 години са издадени пет академични тома със събраните съчинения на Гео Милев, 16 тома нови изследвания за живота и творчеството на Гео Милев, съдържащи статии, анализи, есета от български и чуждестранни специалисти, преиздадени са знакови творби, като поемата „Септември“. По повод 125 години от рождението му е подготвено ново библиофилско издание на творчеството на Гео Милев, с илюстрации на Борис Ангелушев. Със съдействието на издателство „Захарий Стоянов“ са издадени пет тома от съчиненията на Леда Милева, както и сборник стихове за деца „Сребърното звънче“ от Леда Милева и Гео Милев. Подготвят се и нови издания на стихове на Леда Милева. Проведени са десетки срещи, поетични вечери, концерти в училища и културни институти в цялата страна, посветени на големия творец.“ // Пак там.

„Скорпио“, Академично издателство „Марин Дринов“, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, а между публикуваните статии за Гео Милев е научното списание за книгата „Издател“, периодичното електронно издание „Българистика NUOVA“, и, разбира се – дълголетните продължители на делото на поета в наши дни, литературните списания „Пламък“ и „Везни“. В популяризирането на творчеството и инициативите, свързани с Гео Милев, принос имат също електронните медии и сайтовете за култура и литература, някои от които се цитират и в настоящето изследване.

В проучванията за Гео Милев се включват литературни историци и критици, изкуствоведи, книговеди, писатели, музейни специалисти, чуждестранни учени, експерти, журналисти, при това авторите са от различни възрасти и поколения.

1. Формиране и дейности на издателство „Везни“ – първи стъпки на новата издателска структура

В настоящия текст, по повод на 125-годишнината от рождението на Гео Милев, наред с краткия библиографски преглед на по-важни публикации, отнасящи се до различни аспекти на литературното му творчество, ще опитам да обобщя неговите приноси като издател и редактор, при това с позоваване и на не съвсем познати или забравени документални източници, както и на нова обобщена информация, свързана с издателските приноси на поета.

Книгоиздателство „Везни“ (Стара Загора–София) започва своята дейност в началото на периода между двете световни войни като издателска структура с неголяма по мащаби дейност и лишено от комерсиалност, но включващо световни автори и елитарна книжнина в издателския репертоар. „Везни“ е организирано на фамилен принцип в Стара Загора, като се разчита на добре уредената книжарница на бащата Милчо Касабов. Синът Гео Милев ръководи издателския процес: подбор, преводаческа работа, редактиране и оформление на книгата.

Не бива да се пропускат няколко факта от биографията на Гео Милев. От октомври 1912 г. до 1913 г. той пребивава като студент във Философския факултет на университета на Лайпциг. В края на октомври 1914 г. поетът с амбиции за издател се връща в Лайпциг. Събрал творби на Маларме, Демел, Верхарн; на Пол Верлен и Фридрих Ницше, при завръщането си у нас, в началото на следващата година, издава петте книжки в серия „Лирични хвърчащи листове“. Замисълът е да бъдат създадени издателски поредици и литературни печатни медии. Още през 1915 г. Гео Милев в свой превод подготвя малка книжка от петнайсетина страници със стихове на Пол Верлен „Мистични разговори“ (поредица Лир. *Хвърчащи листове*), която е издадена от издателство-книжарница „М. Касабов“ – Стара Загора¹⁰. В началото на 1915 г. под №3 от „Лирични хвърчащи листове“ Гео Милев превежда и подготвя издание на четири поеми от Емил Верхарн¹¹. Година по-късно издателството публикува учебното помагало на Гео Милев „Ръководство за изучаване на немския език без учител“, като книгата е отпечатана в столичната печатница „П. Глушков“¹².

Гео Милев сътрудничи и на други издателства и списания. В българската столица през този период е отпечатана поемата на Александър С. Пушкин „Каменният гост“,

¹⁰ Верлен, Пол. Мистични разговори / Прев. Гео Милев. – Ст. Загора: М.Касабов, 2015. 15 с.

¹¹ Верхарен, Емил. Четири поеми. Песни на луди. Бунт. Рибарите на кон. На бълг. от Г[ео]. [Ст. Загора, книгоизд. Касабов] (2015). – 16 с. Авторът цитиран по: *Български книги 1878–1944*. Т. I. – София: НБКМ, 1978, с. 377.

¹² Ръководство за изучаване на немския език без учител / Състав. Гео Милев. – Ст. Загора: М. Касабов (С., печ. Глушков), 2016. В книгата авторът-съставител означен като Григор Касиев.

публикуван от издателство „Знание“ в стихотворен превод на Гео Милев¹³. По време на престоя си в чужбина, подготвя своите ранни статии „Литературно-художествени писма от Германия“, като първата статия „Хауптмановото „Тържествено представление“ и неговият бойкот“ носи дата *Берлин, ноември 1913*; втората „Оперети и фарсове“ е от *Липска [Лайпциг], 1914 г.*, а шестата „Рихард Демел“ също е датирана: *Leipzig, 1 март 1914 г.* (Милев 1980: 180/Milev 1980: 180). Следват още статии в поредицата, датирани от 1914 г.¹⁴.

Наред с това бащата Милю Касабов осъществява издание на албума на Гео Милев за деца „При животните“ и включва стихове на Гео Милев, както и цветни илюстрации, които поетът донася от Германия за книжарницата-издателство на баща си в Стара Загора¹⁵.

Посетил в предходни години Англия, Франция и Германия, в края на март 1916 г. Гео Милев се подготвя в Школата за запасни офицери в Княжево, недалеч от София. В началото на септември е произведен в чин запасен старши подофицер. Към края на същия месец, назначен за взводен командир в 34. пехотен полк, заминава за фронтната линия при Дойран, където в окопите намира време да сътвори две импресии: „При Дойранското езеро“ и „Ужасът на огнения бич“. Между януари-април 1917 г. е ръководител на станция за подслушване на неприятеля. Произведен е в чин офицерски кандидат. На 28 април 1917 г. артилерийски огън избива войниците на станцията. По чудо оцелял, но тежко ранен в главата и с избито дясно око, поетът се лекува в немски лазарет, в българска болница в Скопие, местят го в столичната Александровска болница, а оттам заминава за лечение, проведено в берлинска частна клиника (Фурнаджиева 2005/Furnadzhieva 2005).

Между тежките операции от март до края на декември 1918 г. поддържа кореспонденция с баща си, като комуникацията основно е във връзка с вече учреденото издателство „Везни“. През този период първите си книги то изработва чрез печатница-книговезница „Светлина“ в Стара Загора: в нея е отпечатана „Повест за любовта и смъртта на корнета Христоф Рилке“ от Райнер Мария Рилке¹⁶; впоследствие обаче все повече издания се насочват към столичните печатници, разполагащи с отлични технологични мощности за печат на илюстрации и за трицветен висок печат.

Издателството не е отминато и от зоркото следене на цензурата. Ето и документ на Книгоиздателство „Везни“ от Стара Загора с дата 19 октомври 1918 г., подготвен на пишеща машина и предназначен да бъде изпратен до различни фирми в страната:

„До Г-на... В гр. ... Поради единствената само печатница в града ни и защото приготвения за печат №5 от библиотека „Везни“ не се допусна от цензурата, книгоиздателството за сега след едно доста продължително време, поднася на читателя оригиналното съчинение на Г. Милев „Театрално Изкуство“. Напоследък у нас театъра видимо се засилва и книга като настоящата е навремен[н]а и ще бъде еднакво интересна както за актьора така и за всички любители на театъра.

¹³ Пушкин, Александър Сергеевич. Каменният гост. [Поема]. Прев. в стихове Г.[ео] Милев. – София: Знание; печ. Либ. клуб [1912–1913]. 46 с. – Нова библ. №100

¹⁴ Първата статия от „Литературно-художествени писма от Германия“ излиза в сп. „Листопад“, като Гео Милев публикува през 1914 г. още седем статии. – Виж в: Фурнаджиева, Е. Кратък летопис на живота и творчеството на Гео Милев. // geomilev.com/kratakletopis.html

¹⁵ По този въпрос повече виж в ел. ресурс: Фурнаджиева, Елена. Кратък летопис на живота и творчеството на Гео Милев. // geomilev.com/kratakletopis.html

¹⁶ Рилке, Райнер Мария. Повест за любовта и смъртта на корнета Христоф Рилке / Прев. Гео Милев. – Ст. Загора: Везни; печ. и книговезница Светлина [1919] 36 с. – Библ. *Везни*. №6.

Уверени, че връзките ни с Вашата фирма са така здрави разчитаме на Вашето цен[н]о за нас съдействие и сега както и в бъдеще. От „Театрално Изкуство“ Ви изпращаме екз. с 30% отбив и Н. пл. лв.

Молим, приемерте нашите поздрави:

КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „ВЕЗНИ“¹⁷

Тъй като става дума за цензуриране в поредицата „Везни“, изглежда става дума за включената в каталога на едноименното издателство и посочена като издадена през 1918 г. под №5 книга на Леонид Андреев „Червен смях. Откъслечи из намерен ръкопис“, в превод от руски на Иван Хаджихристов¹⁸. В т. I на националния библиографски указател „Български книги 1878-1944“, с. 70, за година на отпечатването на книгата от Л. Андреев се посочва 1919¹⁹. В указателя е дадено пълното описание на издадената от „Везни“ книга на руския белетрист и драматург Леонид Николаевич Андреев, както и други негови творби – разкази, драми, комедии (Български книги 1878–1944)²⁰. Сред тях е издаденото на същото произведение, но под заглавието „Червеният смях. Откъслечи от намерен ръкопис“, в превод на Георги Бакалов и осъществено в София от издателството „Знание“ през 1920 г., излязло в печатницата на Военно-издателския фонд²¹. Може да се допусне, че издателство „Везни“ е познавало и габровското издание на „Червения смях“ от 1905 г.²², но е подготвяло свое издание в Библиотека *Везни* под №5 по споменатия превод на Ив. Хаджихристов²³. Когато Г. Бакалов издава книгата „Червеният смях“, общественно-политическата ситуация, макар и за кратко, по време на правителството на БЗНС е вече по-благоприятна. Не бива да се забравя и фактът, че скоро след това издание, през 1921 г. ще бъде приет и първият български Закон за авторското право²⁴, регламентиращ комуникацията на автори и издатели (Георгиев 2004/Georgiev 2004).

В печатница и книговезница „Светлина“ – Стара Загора, под номер 7 на Философско-критическа серия „Везни“, е издадена вече споменатата книга на Гео Милев „Театрално изкуство“²⁵. В самия каталог на издателството тази книга се посочва именно под №1 на Философско-критическа серия *Везни*: „№1. Гео Милев: Театрално изкуство – 1818 (изчерпана)“²⁶. В четвъртия том на библиографския указател „Българс-

¹⁷ НБКМ – БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л. 2.

¹⁸ НБКМ – БИА, ф. 26, оп.3, а.е. 7, л. 9.

¹⁹ Виж в: Български книги 1878 –1944. Т. I. – София: НБКМ, 1978, с. 70. // Андреев, Леонид Н. Червен смях. Откъслечи из намерен ръкопис. Прев. Иван Хаджихристов. – Ст. Загора (печ. и книговезница Светлина) [1919]. – 96 с. 8° 3 лв. – Библ. *Везни*. №5

²⁰ Виж в цит. съч. *Български книги 1878–1944. Т. I*, с. 69-70.

²¹ Книгата „Червеният смях. Откъслечи от намерен ръкопис“ от Л. Н. Андреев на изд. „Знание“ (С., 1920) е включена в поредицата „*Универс. библ.*“ №14.

²² Андреев, Леонид. Червения смях. Разказ. Прев. Ж. Инсаров[Димитър Ризов?]. – Габрово: друж. печ. Заря, 1905. – 85 с. 8° 60 ст.

²³ Андреев, Леонид. Червен смях. Откъслечи из намерен ръкопис / Прев. Иван Хаджихристов. – Ст. Загора: печ. и книговезница Светлина [1919]. – 96 с. 8° 3 лв. – Библ. *Везни* №5 *В каталога на изд. „Везни“ цената на книгата обаче е определена на 12 лв., а годината на издаване: 1918.* // НБКМ– БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л.9.

²⁴ Първият наш Закон за авторското право е приет съгласно изискванията на Ньойския договор с Указ С143/11 юли 1921 г. и обн. в Държ. вестник, бр. 86 от с.г.

²⁵ Милев, Гео. Театрално изкуство. – Ст. Загора: Везни; печ. и книговезница Светлина, [?1919]. – 36 с. – Философско-критическа серия *Везни* №1

²⁶ НБКМ – БИА, ф. 26, оп. 3, а. е. 7, л.10. Възможно е датата 1818 да се отнася до предполагаемата година на издаване на книгата: 1918 година, като изданието е осъществено през следващата 1919 г.

ки книги“ се посочват различни данни за включената в поредица книга²⁷. Те обаче не са отразени в каталога на издателство „Везни“, тъй като в Библиотека „Везни“ под №7 присъства драмата в четири действия „Опиянение“ от А. Стриндберг, кн. I „Избрани Драми от Стриндберг“ под редакцията на Гео Милев²⁸.

В Стара Загора са публикувани и преводите на Гео Милев на Н. Боало: „Поетическо изкуство“; „Хамлет“ от Уилям Шекспир и други издания, за които сведения дават работните издателски списъци на издателство „Везни“ и които ще разгледам по-надолу.

Любознателен, волева натура, отворен към европейските ценности на авангардизма, докато изчаква в Германия поредната операция, Гео Милев посещава изложби, следи концерти и театрални постановки; дори поддържа комуникация с кръговете, близки до експресионистичните издания „Die Aktion“ и „Der Sturm“, наблюдава революционните събития в Германия, а заедно продължава, макар и отдалеч, да направлява дейността на издателство „Везни“. Най-сетне, в първия месец на новата 1919 г., е извършена успешно операцията на клепача, поставят му и изкуствено око. На 1 март се завръща у нас, лежи за възстановяване в софийска болница и продължава да публикува, вече във в. „Заря“, статии по въпроси на българския театър. Остава време да се венчае на 13 юни с.г. за любимата си Мила Димова Керанова. Продължава, вече отблизо, с ново вдъхновение и инициативи, издателската работа във „Везни“.

2. За каталожните издателски списъци и кореспонденцията на издателство „Везни“ (Стара Загора – София)

Източници за работата на „Везни“ от края на Първата световна война и началото на 20-те години на века са работните издателски списъци, предназначени за информация на книготърговските обекти в страната, с които вече търгува издателската формация. В Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ се пазят някои от тези работни каталози и дори плакати на едноименното списание „Везни“²⁹. Каталогните страници, подготвени от издателя Гео Милев, хвърлят светлина върху разнообразната и солидна издателската продукция на Библиотека „Везни“, осъществена от едноименното ѝ издателство, ръководено от самия поет и вдъхновител на новата модернистична естетика.

Преглеждайки каталога на издателство „Везни“, ще забележим как наред с образци на литература от епохите на класицизма и романтизма: „Хамлет“ (1918) от Шекспир – превод от английския оригинал на самия Гео Милев, „Поетично изкуство“ (1918) от Никола Боало: превод от френски на Борис Лавров, „Последният Абенсераж“ (1918) – повест от Рене Шатобриан, в превод от френски на Михаила Димова, и „Манфред“ от Дж. Байрон (1919) – превод от английски отново на Гео Милев, се забелязва ориентация и към автори, свързани с европейските модернистични течения. Сред тях е големият писател-драматург Аугуст Стриндберг. През 1919 г. в поредицата под № 7 е публикувана трагикомедията му „Опиянение“, под редакцията на Гео Милев; през 1920 г. под №11 излиза и пиесата му „Мъртвешки танц“ – в превод на Гео Милев, който е отбелязан в книгата като режисьор на драматургичното произведение, поставено в Народния театър в столицата.

Романи и драматургични творби на А. Стриндберг публикуват и други издатели от София и страната. Между двете световни войни, следвайки примера на издателство

²⁷ В том IV на „Български книги“ /С., НБКМ 1979/, с.103 се посочва: Милев Гео. Театрално изкуство. – Ст. Загора: Везни; печ. и книговезница Светлина [1919] . – 36 с. 16° 1,50лв. – Библ. Везни №7

²⁸ НБКМ – БИА, ф. 26, оп. 3, а. е. 7, л.9.

²⁹ НБКМ – БИА, ф. 263, оп. 3, а. е. 7, л. 9-10.

„Везни“, Александър Паскалев включва в поредицата „Всемирна библиотека“ романа на Стриндберг „Чандала“ (1919), но в превод от руски на Т. Христов. От големите столични издатели, „Иван Игнатов и синове“ публикува романа на Стриндберг „Селяните от острова“ (1930), в превод на В. Т. Траянов, включен в поредицата „Огърлица от знаменити съвременни романи за жената“ (Безплатна премия към сп. Домакинство и мода). С променена корица същото издание на следващата година е тиражирано и в издателската поредица на фамилното издателство: „Бисери от знаменити романи на всемирната литература“. Отношението на родния издателски бизнес към най-изтъкнатия представител на натурализма в шведската литература, познат у нас още от 90-те години на XIX век, в периода между двете световни войни продължава да се радва на издателски интерес, а мястото и приносът на Гео Милев са очевидни.

Сред по-старите документи в архива на издателство „Везни“ е и едно писмо от 21 април 1915 г. на Групата на *Сдружението на вестникарските настоятели в България* със седалище София, ул. „Ботев“ 11 (сред подписалите писмото са публични личности като Ал. Кожухаров, В. Ив. Илчев, Н. Антов, Лука Константинов, Вл. Антов и др.). Писмото е адресирано вероятно и до старозагорската книжарница-издателство на Милю Касабов, като в него се предлага възстановяване на предишната разпространителска структура и се уверява, че инициаторите имат „пълното съчувствие и подкрепа на всички столични вестници без изключение“ [*набрано с получер шрифт и подчертаване с линия в писмото*] и че конкурентното дружество „Куриер“ е създадено „за интересите на 3-4 души“ в „смътните демобилизационни времена“, а групата също няма нищо общо с друго новосформирано дружество „Взаимност“, което е също на вече набиращия добри позиции вестникарски пазар³⁰. Изтъква се, че дружеството „Куриер“ няма договори с редакциите и се призовават „колегите настоятели“ да не бъдат вече малодушни и да не се оставят да ги тормозят и експлоатират³¹. Какво е било становището на старозагорското издателство не е ясно, но документът свидетелства за началото на остра конкурентна борба, в която издателската фамилия на М. Касабов – Гео Милев все още опипва почвата. Едва в края на Първата световна война „Везни“ ще се включи в издателските процеси, за да даде принос към създаването на оригиналната и преводната книга у нас. Все пак не бива да се забравя, че дружество „Куриер“ е организирано с инициативата на издателя Александър Паскалев, който е един от неговите административни ръководители, а заедно с това е и сред абонатите на списание „Везни“³².

Издателство „Везни“ създава своята едноименна поредица по идея на Гео Милев, който сам подготвя писма до партньорите книгоразпространители и прилага анотация за отпечатаното издание. В едно от тези писма от 1918 г., от Стара Загора до книготърговците, се посочва, че издателството ще изпрати определен брой екземпляри от поставената под № 3 в библиотека „Везни“ книга на Жорж Роденбах, „писател по-малко познат до сега у нас, но който е равен с известните вече у нас белгийски писатели като Метерлинг, Верхарн и др.“³³ Във връзка с популяризирането на тази книга издателите считат за удачно да изпратят предговора на преводача Гео Милев. Текстът на предговора е отправен към читателите и разпространителите, но той е и обективна оценка за Ж. Роденбах, който според издателя-преводач, наред с Верхарн, Метерлинг, Шарл ван

³⁰ Бързо. Към г. г. колежите Настоятели. – В: НБКМ-БИА, ф. 26, оп. 3, а. е. 7, л. 1. *Оригинал. Разпечатано от печатарска машина, с използване на получерни и курсивни шрифтове и с получерни линии.*

³¹ НБКМ-БИА, ф. 26, оп. 3, а. е. 7, л. 1. Върху листа добавен ръкописен текст: 21 Apr. [1]915 год. Следва нечетлив подпис.

³² НБКМ-БИА, ф. №26, а. е. 30, л. 13 [В списъка на абонатите на „Везни“ Ал. Паскалев е посочен под q171].

³³ НБКМ-БИА, ф. 26, оп. 3, а. е. 7, л. 3.

Лерберг и Алберт Жиро, се нарежда сред модерните писатели в съвременната белгийска и всемирната литература³⁴. Налице е опит за установяване на маркетингова комуникация между издателството и книжарниците в страната. По повод на подготовения за печат под №3 на Библиотека „Везни“ роман на Жорж Роденбах „Мъртвият Брюгге“ – за популяризиране на изданието, на книжарниците с нарочно писмо се разпраща следният текст на предговор към книгата, написан от преводача Гео Милев, в който проличават фините естетически вкусове на издателя и поета:

„Жорж Роденбах – заедно с Верхарн, Метерлинг, Шарл Ван Лерберг и Алберт Жиро – е един от оная велика петица в съвременната белгийска литература, които създадоха от нея един от най-бляскавите скрижали на всемирната литература въобще. Съчетаващ в себе си меланхолната женствена впечатлителност на един Алберт Самён и особената психологическа проникателност на датчанина Якобсен – такъв е Жорж Роденбах като поет и прозаик. Прелестите на неговите стихове, в които е отразено цялото „царство на мълчанието“ и „тишината на вечерните камбани“, са заключени също тъй добре в неговата проза, в неговите разкази и романи, най-хубавият от които е, може би, „Мъртвият Брюгге“. Това е един от най-необикновените романи, които съществуват... Нито следа от ония шаблонни елементи, които възбуждат и блазнят любопитството. Но вместо това в „Мъртвият Брюгге“ има едно безбрежно извикване на психологически ситуации и настроения. Или, както казва сам Роденбах в предговора към френското издание: главната цел на тази книга е, да извика пред читателя образа на града Брюгге с неговите мъртви води, с тишината на неговите старинни сгради, неговите кули, черкви, манастири и пустинни улици, замрежени от мъглата на един непрестанен ситен дъжд. Това прави от романа „Мъртвият Брюгге“ една книга на настроението, която възбужда и оставя незаличими настроения в душата. Още повече – че образът на града е одушевен чрез една аналогия: образа на една странна и мистична душа“³⁵.

В случая Гео Милев е блестящ пример за добросъвестно и компетентно отношение на издател спрямо поднасянето на литературния текст и представяне на автора пред читателската аудитория. Това се постига с висока ерудиция и отлична подготовка, при познаване на източниците, изданията и спецификата на авторския натюрел. Създателят на библиотека „Везни“ се е справил великолепно с тази задача. Началото на библиотеката, както се вижда и от самия каталог на издателството (съхраняван в НБКМ-БИА, ф. 26, оп.3, а.е.7, л. 9–10) е поставено с класически шедьовър – драмата на Шекспир „Хамлет“ (1918) в превод на Гео Милев по стихове от английския оригинал. Същата година излиза и важна творба по въпросите на литературната естетика – книгата на Боало „Поетично изкуство“, в превод от френски на Борис Лавров. Споменатия роман на Ж. Роденбах „Мъртвият Брюгге“, включен под № 3 на библиотечната поредица, Гео Милев подготвя в превод от френски.

През същата година са издадени „Последният Абенсераж“, повест на Р. Шатобриан (1918) и „Червен смях“ на Леонид Андреев. До 1923 г. в библиотека „Везни“ са издадени 13 книги. Сред тях са споменатата „Повест за любовта и смъртта на корнета Христов Рилке“ (1919) от Райнер Мария Рилке в превод на Гео Милев от немски език, две книги на А. Стриндберг – драмата „Опиянение“ (1919) под редакцията на Гео Милев, с приложено факсимиле на портрета на автора от Едвард Мунх, и пиесата „Мъртвешки танц“ (1920) в превод на Гео Милев, който я режисира за Народния театър. Две-

³⁴ НБКМ-БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л.3.

³⁵ Из писмото на „изд. „Везни“, запазено в: НБКМ БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л. 3–л. 3 гр. Печатно.

те книги са под № 7 и № 11 в поредицата, като са включени в едно общо съчинение на творбите на писателя под заглавие „Избрани драми от Стриндберг“. През 1919 г. под № 8 в библиотека „Везни“ е издаден сборникът от народни приказки „Китайски легенди и новели“ в превод от немски на М. Димова и В. Бояджиева; под № 9 драматическата поема на Дж. Байрон „Манфред“ (превод от английски на Гео Милев) и новелата на И. П. Якобсон „Могенс“ в превод от немски на Н. Толчев. През 1920 г. под № 12 в поредицата излиза в превод от немски културно-историческият етюд на популярния полски писател модернист Станислав Пшибишевски „Душата на Полша“. През 1923 г. в библиотека „Везни“, № 13, се появява и книгата на Робиндронат Тагор „Читра“, преведена от Цв. Драговоров³⁶.

Очевидно е, че целта на библиотека „Везни“ е да обогати съвременната българска книжнина още в началото на периода между двете световни войни с нови заглавия, които сочат разнообразие от философски, литературно-естетически и художествени творби; дори е представено и произведение на преводната детска литература. Съществена част от преводите на книгите в поредицата са дело на самия издател и преводач Гео Милев от английски, френски и немски език, което говори за една широка култура и подготвеност в областта на художествения превод. Не липсват и книги, имащи изкуствоведски характер. Такава е издадената от „Везни“ книга на Огюст Роден „Изкуството. Беседи, събрани от Пол Геел“ (1919) в превод на Любен Пинтев³⁷. В малък раздел на каталога на издателство „Везни“, озаглавен „Други издания“, освен посочената книга на О. Роден, е включено и още едно авторско издание по проблемите на изкуството от 1921 г. и посочено като изчерпано: „Quasi una fantasia“. Едва в най-ново време излиза коментар върху него от Ружа Маринска „Гео Милев и художественото оформление на „Quasi una fantasia“ от Боян Дановски“, включено в книгата ѝ от 2015 г. „Гео Милев и изкуството“ (Маринска 2015/Marinska 2015). Премиерата на книгата на 6 март 2015 г. в НДК – в столицата е отбелязана и чрез интересен ел. ресурс³⁸.

В издателската си дейност Гео Милев поддържа творчески комуникации с творци в различни сфери на изкуството и литературата, сред които Иван Милев, Сирак Скитник, Николай Райнов, Стоян Райнов, Чавдар Мутафов, с немския художник, критик и драматург Макс Мецгер. Гео Милев се познава и с Томазо Маринети – от него получава лично посвещение на *Манифест на футуризма* – *Les mots en liberte futuristes*³⁹.

3. Стратегия и маркетингова комуникация на книгоиздателство „Везни“

За краткото си съществуване книгоиздателство „Везни“ сменя стратегията и позициите си. Пазарната реализация е оставена на бащата Милю Касабов, поръчките се отправят до него в старозагорската книжарница, но в София се намира също склад на

³⁶ НБКМ - БИА, ф. 26, оп.3, а.е.7, л. 9-10.

³⁷ Роден, Огюст. Изкуството. Беседи, събрани от Пол Геел. Авториз. прев. от Любен Пинтев. – София: Везни (Придворна печ.), 1919, 142 с. 1 л. портр. 11 л. репр. 80 лв. *Второто преработено издание е на преводача, в печ. „Родопи“ (С., 1924).*

³⁸ По този въпрос виж в: Премиера на книгата „Гео Милев и изкуството“ от Ружа Маринска: Звезден миг в българската духовност [авт. текст на изд. „Захарий Стоянов“ за премиерата на книгата на 6 март 2015 г. в зала № 7 на НДК]. –В: <https://kulturni-novini.info/sections/4/news/20925-premiera-na-knigata-geo-milev-i-izkustvoto-ot-ruzha-marinska> [28.02.2015].

³⁹ В доклада на Георги Янев, уредник на къща-музей „Гео Милев“, озаглавен „Общо за библиотеката на Гео Милев и по-конкретно за две книги“ в рамките на научната конференция „Гео Милев в светлината на неговата лична библиотека“, е показано уникалното издание на „Les mots en liberte futuristes“ от Т. Маринети с посвещение на Гео Милев. // Димчева, Анжела. Нов поглед към авангардизма на Гео Милев: Акценти от Гео-Милеви дни 2011 – Стара Загора и Раднево. –В: <https://kulturni-novini.info/sections/31/news/13309-nov-pogled-kam-avangardizma-na-geo-milev>

ул. Сан Стефано № 30. Заедно с това в столицата на ул. Ломска № 26 се помещава и редакцията на литературно-художественото сп. „Везни“ (15 септ. 1919–15 март 1922), ръководена от Гео Милев. През третата годишнина (15 окт. 1921–15 март 1922) носи подзаглавие *Седмично списание за изкуство и култура*. От кн. 3 на първата си годишнина (15 септ. 1919–30 юни 1920) започва да излиза веднъж месечно, от г. I, кн. 11, излиза на половин месец. По време на втората годишнина (1920–1921) става двумесечно и едва през третата годишнина – седмично списание. Види се, редакторът е имал материални и технологични затруднения. Така отначало списанието се изработва в Придворна печатница, но също и в други столични печатници като „Елит“, „Витоша“ и „Меркур“.

През втората годишнина в редактирането на списанието е включен и Людмил Стоянов. Самият Гео Милев изповядва идеите на литературните направления символизъм и експресионизъм. Повечето от сътрудниците също споделят модернистичните тенденции и авангардизма в литературния живот и изобразителното изкуство. Сред тях са имената на Николай Лилиев, Николай Райнов, Людмил Стоянов, Емануил поп Димитров, Теодор Траянов, Чавдар Мутафов, Христо Ясенев, Боян Дановски, Николай Хрелков, Сирак Скитник, Владимир Димитров-Майстора, Георги Машев, Иван Бояджиев, Иван Милев, Васил Захариев. Сред преводните автори личат имената на изтъкнати творци на модернистичната литература и изкуството – Бодлер, Едгар Алън По, Ем. Верхарн, П. Верлен, Пр. Маларме, А. Жид, Демел, Клодел, Р. Тогор, Ж. Роденбах, Лерберг, руските поети Ал. Блок и С. Есенин, художници и илюстратори като Ван Гог, Гоген, Мунх, Росети, Бердслей и т.н.

В естетическите принципи, изповядвани по страниците на „Везни“, се наблюдават тенденции, свързани с модерните направления в Европа както в литературата, така и в живописа; проличава желание за издигането над битовизма, реализма и описателния подход, за приобщаване към експресионистичната естетика в театъра и изобразителните изкуства. Докато за белетристиката в списанието се отделя по-малко място, с творби на експресионистичната проза от Чавдар Мутафов и произведения на Людмил Стоянов и Николай Райнов, то в поезията имената са повече: наред с утвърдени автори като Гео Милев, Т. Траянов, Хр. Ясенев, Ем. Попдимитров, Иван Мирчев, се явяват и автори като Ламар, Йордан Стубел, Борис Първанов, Йордан Стратиев, Николай Дончев. Води се рубрика „Антология френски поети“. Намират място и непубликувани стихове на поета Димчо Дебелянов. Списанието е добре илюстрирано с творби на български и чужди автори, като се използват предимно черно-бели репродукции на картини и графични рисунки. Присъства както литературна, така и театрална критика, с читателите се провежда литературна анкета, дават се отговори на повдигнати проблеми.

В осмия си брой сп. „Везни“ повдига и дискусията „Погром над българската литература – разпродажбата на книги с 50% отбив“. Рецензии се появяват за „Български балади“ от Т. Траянов и изследването „Към психологията на творческия опит“ от проф. Михаил Арнаудов, както и за романа на Ст. Чилингиров в 600 сонета „Владо Булатов“.

Редакцията на „Везни“ провежда през третата годишнина и активна абонаментна кампания, като пуска рекламна листовка с уточняването на преференциалните условия за абонамент и посочва постоянните си сътрудници, както и съдържанието на излезлите досега броеве. Приложена е таблица с адреса на абоната и колона за внасяните абонаменти. В рекламния текст се натъкваме на интересен и находчив рекламен подход [документът се пази в Българския исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, НБКМ-БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л.8.]:

Ония, които се запишат най-късно до 15 януари 1922 год. ще имат списанието за 70 лв., вместо за 100 - платими на веднъж, или за 80 лв. платими на два пъти по 40 лв. За странство 100 лв. Списанието излиза всяка събота – 50 книжки годиш-

но, 1/16 формат, с различен обем – между 16 и 32 стр. В списанието вземат участие всички досегашни негови сътрудници: Гео Милев, Т. Траянов, Ник. Райнов, Л. Стоянов, Чавдар Мутафов, Ив. Мирчев, Ив. Х. Христов, Хр. Ясенов, Г. Михайлов, Ник. Абаджиев (муз. критика), Ем. П. Димитров и др. Адресите на записаните абонати и събраните суми се изпращат до Книгоиздателство „Везни“ в Стара Загора.⁴⁰

Прави впечатление и доброто композиционно и шрифтово оформяване на листовката, което говори, че издателят е разчитал на рекламните и маркетингови акценти в своята дейност.

През 1923 г. Гео Милев от името на издателство „Везни“ пристъпва към издаването на първата годишнина на „Алманах Везни. Литературен сборник“ – отпечатан в столичната Придворна печатница и включващ 104 с., с илюстрации, 2 листа приложения. През същата година Общото работническо-кооперативно дружество „Освобождение“ публикува в превод и съставителство на Гео Милев революционната антология със стихотворения „Кръщение с огън и дух“ в обем 80 с.

4. Апелът на „Везни“ за разширяване на издателските и редакционните дейности

Намеренията за разширяване дейността на издателството и на самото списание се виждат от следното писмо-апел с дата 25 юни 1922 г. за създаване на кооперативно дружество „Везни“, което да развива по-мощна и по-качествена издателска дейност – нещо, което е било приоритет и в досегашната работа на издателството, но в твърде скромни размери и с ограничени все още средства:

У група досегашни сътрудници на ВЕЗНИ зрее идеята да се превърне досегашното КНИГОИЗДАТЕЛСТВО ВЕЗНИ със седалище в Стара Загора и клон в София – в КООПЕРАТИВНО ДРУЖЕСТВО ВЕЗНИ със седалище в София. Непосредната цел на това превръщане е:

1. да се увеличи издателският капитал,
2. да се свържат по-тесни връзки между читател; писател и издател, като се създаде една обща организация на ония хора в България, които радаят за хубавата и съдържателна българска книга.

По тоя начин се стремим да организираме една книгоиздателска работа, която ще позволи да се реализират всички хубави намерения, които до сега, поради липса на необходимите по-големи средства – са били и са останали само намерения. Така например, ще се даде на първо време възможност да се поднови списание ВЕЗНИ във вида на първата му годишнина, дори в един вид още по-хубав (черни и светли илюстрации) – нещо, което – както е констатирано – е дълбоко и живо желание на сериозните български читатели; редом със списание, ще се направи възможно издаването на ценни и изящни по вид книги (преводни и оригинални) при сътрудничеството на всички, които взимаха участие във ВЕЗНИ през изтеклите до сега години. Това са общите ръководни мотиви при развиването и осъществяването на идеята за едно КООПЕРАТИВНО ДРУЖЕСТВО ВЕЗНИ.

Предстоящо е учредителното събрание за изработване на устава, след което ще се открие подписката за записване на дялове.

Дяловете ще бъдат по 50 лева.

⁴⁰ НБКМ-БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л.8.

За записването на дялове ще се апелира към всички читатели и съмишленици на ВЕЗНИ, защото, както се каза по-горе, целта е да се създаде една организация на читатели, писатели и издатели. Ще апелираме към всеки, който съчувствува на тази идея да внесе колкото може и обича – един дял само (от 50 лв.) ще бъде също така полезен и дава също така право на членство в кооперацията. Членовете ще се ползват с особени права – отстъпка на изданията.

Познавайки и ценейки Вашата симпатия към ВЕЗНИ и надявайки се на Вашата искрена ревност за създаването на нещо хубаво, поверяваме Ви идеята, която ни занимава в този момент, к[а]то Ви молим да ни съобщите в най-близко бъдеще **КАКЪВ БРОЙ ДЯЛОВЕ СЕ НАДЯВАТЕ ДА СЕ ЗАПИШАТ ЧРЕЗ ВАС ВЪВ ВАШИЯ ГРАД**. Сведението Ви да бъде по възможност точно и сигурно. Съобщете на адрес: София, Везни, Мария Луиза 23.

С искрен поздрав

София, 25. юний 1922.⁴¹

Гео Милев вярва в успеха на своето начинание, в чийто фундамент е възгледът да се обединят в интелектуална издателска общност интересите на автори, издатели, разпространители и читатели, да издигнат авторитета и да повишат качеството на редактираната, оформяваната и отпечатвана издателска продукция. Още тук се ражда идеята за едно голямо и проспериращо издателство, което да се опре на достигнатото в първите следвоенни години. Едва по-късно ще се види, че кооперативното дружество *ВЕЗНИ* е не дотам удачна идея, навярно по липса на достатъчно желаещи да закупят кооперативни дялове, и иначе благородната и родолюбива инициатива в полза на българската книга не се осъществява.

Вероятно към втората половина на 1922 г. Гео Милев се заема активно с идеята да разработи „Проектоустав на „Везни“. Акционерно дружество за книгоиздателство“. Изглежда поетът-издател ползва за модел устава на акционерно дружество и книгоиздателство „Хемус“, а също и на издателството на Александър Паскалев, за да предприеме

издаването на малка, спретната и красива по външност библиотека от избрани литературно-художествени произведения на известни български и чуждестранни автори, в превод от известни добри български преводачи.

Намерението е да се публикуват в луксозен и изискан вид серии от избрани произведения, да се издават репродукции, а дружеството да разполага с книжарница и изложбен салон. За тази значима идея обаче Гео Милев не намира достатъчно акционери; не събира и необходимия капитал от 1 млн.лв., доста солидна за епохата сума.

Радетел на благородни и полезни за родното книгоиздаване инициативи, все пак поетът-издател е повече специалист в областта на подготовката на ръкописа за печат. Той превежда, редактира, сам оформя дори някои корици на книги, но добрият мениджмънт липсва на издателството, макар лично да прави усилия в посока на маркетинга и рекламата на своето списание „Везни“. Какво не му достига? Изглежда прагматичният предприемачески дух на издателите между двете световни войни като Т. Ф. Чипев, Иван Игнатов и неговите синове, Александър Паскалев, Стоян Атанасов, директора на акционерното дружество „Хемус“ Христо Хаджиев, наследниците на издателя Христо Г. Данов, фамилията издатели Юрукови, издатели като Иван Коюмджиев, Жеко Маринов, Славчо Атанасов, Стилиан Кутинчев, Добромир Чилингиров, Тодор Синджирджиев, „Факел“, „Древна България“ и др.

Трудно е за Гео Милев като човек на модерната поезия и изящното слово да се съобразява с пазарната среда и конкуренцията, при които печеливша е преди всичко

⁴¹ НБКМ-БИА, ф.26, оп.1, а.е.30, л.3–3 гр. *Оригинал. Пишеща машина.*

учебната и помощната литература за началния и средния курс, а там издателят следва да създаде традиционни връзки и да участва в конкурси на Министерството на народното просвещение, за да успее да спечели съответната поръчка за учебник или помагало и да го издава в далеч по-големи тиражи, отколкото са изящните поредици на „Везни“. Едва ли е случаен фактът, че бащата Милю Касабов съветва сина си да преориентира репертоарната политика към по-печеливши и дори комерсиални издания.

Учудва и обстоятелството, че в студията си от 1941 г. „Борба за първенство“ Георги Караславов описва дейността на десетки провинциални и столични издатели, но не отбелязва дейността на Гео Милев и издателство „Везни“, макар то да е едно от първите след Първата световна война, което дава тласък на книжовните и литературните процеси (Караславов 1941/Karaslavov 1941). Да не забравяме, че западният възпитаник Гео Милев симпатизира на левите политически идеи, към които е явно привързан и Г. Караславов. Вероятно, малките тиражи и библиофилските издания, а и периодичните издания на „Везни“ не са му се сторили значими и с подобаващо място, за да бъдат отразени в споменатата студия. Дали няма и някаква лична причина за този уж случаен пропуск, не се наемам да гадая, това остава въпрос за други изследвания. Още повече, че както сочат самите каталози на издателството, по-голямата част от техния тираж е изчерпан, а това говори за определен читателски интерес, макар и на по-малка, но подготвена и високоинтелигентна читателска аудитория.

5. Приносът на Серия *Книги за библиофили*, *Философско-критическа серия* „Везни“ и „Антологична серия на лиричните рози“ за българската книжнина

За чест на „Везни“, благодарение на естетическите критерии на Гео Милев, в издателския репертоар няма случайни книги. В няколко библиотечни поредици и серии се издават предимно западноевропейски, руски и български автори, с утвърдено място в литературните процеси и изкуството. Наред със споменатата вече библиотека „Везни“ издателството реализира една успешна *Серия Книги за библиофили*. В периода 1919–1924 г. в нея са издадени осем книги⁴². Както сочи и каталогът на издателството, кн. I от серията представя „Избрани поеми“ (1919) на Едгар По в превод на Георги Михайлов, с литературен портрет на автора от Гео Милев и цветна илюстрация от Николай Райнов към поемата „Гарван“. Книгата излиза в столичната Придворна печатница. Кн. II включва „Албум от картини“ (1919) на Стоян Райнов, представящи черни и цветни илюстрации; подвързана е с коприна и е допълнено с оригинален офорт. Кн. III от серията е първата стихосбирка на Гео Милев „Жестокият пръстен“ (1920), в която е включена и трицветна гравюра на дърво. Печатът е двуцветен, изпълнен върху холандска хартия⁴³. Кн. IV представя стихове и песни на Морис Метерлинк „Горещи цветарници“ (1920), с портрет на автора и илюстрация от белгийския художник Жорж Мине, в превод от френски на Гео Милев. Изданието е изработено в старозагорската печатница „Светлина“. Кн. V – поемата на Александър Блок „Дванадесетте“ (1920), е също в превод на Гео Милев, с четири илюстрации от Михаил Ларионов и Наталия Гончарова. Отпечатана е в столичната печатница „Меркур“. Кн. VI включва „Избрани стихотворения“ (1922) на Пол Верлен – с портрет на поета от Кариер, и Верлен на смъртно легло от Казалс, а преводът от френски също е на Гео Милев. Изданието е в тираж 1200 екземпляра, обем 79 страници, обикновен и луксозен вариант. Кн. VII също представя изтъкнат поет модернист – Емил Верхарн с неговите „Поеми“ (1923). Кн. VIII е авторска книга

⁴² НБКМ-БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л.10.

⁴³ Виж в каталога на изд. „Везни“, в раздела „Серия КНИГИ ЗА БИБЛИОФИЛИ“. // НБКМ - БИА, ф.26, оп.3, а.е.7, л.10.

на Гео Милев: „Панихида за поета П. К. Яворов. 1914–1924“ (1924). Всъщност става дума за второто издание на брошура от осем страници, която Гео Милев пише още през 1914 г. в Лайпциг; първото издание е осъществено в София в Придворна печатница, а второто издание в обем 9 с., с 1 л. портрет-фронтиспис на П. К. Яворов и в тираж 1200 екземпляра излиза в старозагорската печатница „Светлина“.

Издателството оформя и *Философско-критическа серия* „Везни“. Под №1 през 1918 г. излиза книгата на Гео Милев „Театрално изкуство“; под № 2 през 1920 г. се печата книгата на Оскар Уайлд „Упадък на лъжата“ в превод на Людмил Стоянов; под №3 през същата година е издадена книгата на Николай Райнов „Източно и западно изкуство“ с включени две илюстрации; под № 4 и № 5 излизат книгите на Ст. Пшибишевски „Шопен и Ницше – към психологията на индивидуума“ (1920), превод на Д. Велев, и „Афоризми и прелюдии“ (1921), превод на Гео Милев. И двете книги на Пшибишевски излизат в печатница–книговезница „Светлина“, Стара Загора.

Самият Гео Милев като преводач се включва в рекламната стратегия на издателството. За чест на издателство „Везни“, в неговите библиотеки и серии се публикуват предимно западноевропейски, руски и български автори с утвърдено място в литературните процеси и изкуството. Нещо повече, верен на драматургичния си талант, през януари 1920 г., както вече отбелязах, поетът осъществява в Народния театър премиера на „Мъртвешки танц“ от Аугуст Стриндберг.

Гео Милев замисля и *Антологична серия на лиричните рози*. Така през 1922 г. „Везни“ издава под № 1 „Антология на жълтата роза. Лирика на злочестата любов“, която според издателския каталог „съдържа около сто стихотворения от български и чужди поети (всичко около 65 автори)“. Издателство „Везни“ реализира и други издания: „Изкуството“ (1920) от Огюст Роден в превод на Любен Пинтев и „Quasi una Fantasia“ (1921) от Боян Дановски, включваща и три цветни илюстрации според каталога на издателство „Везни“, но изчерпана⁴⁴.

6. Личността на твореца и издателя Гео Милев в оценката на съвременниците. Още издания с негови творби преди смъртта му и между двете световни войни

Личността на Гео Милев е пример за издател, който сам се среща и договаря с автори преотстъпване на техни авторски права, проявява професионален интерес към произведенията, впечатлява ги с ерудицията си и печели доверие. В една от публикациите си в сп. „Везни“ той пише своите „Спомени за Емил Верхарн“, където разказва за срещите си с изтъкнатия белгийски поет модернист и за свои издателски начинания, свързани с преводи и издания на български на негови творби. Гео Милев се запознава лично с Емил Верхарн в Лондон през 1914 г. Познанството им се превръща в приятелство, поддържат кореспонденция и докато Верхарн е в Париж, до септември 1915 г. Затова Гео Милев ще припомни на читателите на „Везни“:

Четири неговии поеми, които издадох в началото на 1915 г. (№3 от „Лирични хвърчащи листове“), му доставиха, изглежда известна радост... По-късно Верхарн ми изпрати „un livre occasionel sur la guerre en Belgique“ – книгата „Окървавена Белгия“ („La Belgique Sanglante“), сборник от статии, публикувани тук и

⁴⁴ Сведения за „Quasi una Fantasia“ се дават още в каталога „Книгоиздателство Везни Стара Загора – София“. // НБКМ – БИА, ф. 26, оп. 3, а. е. 7, л. 10.

В наши дни за това издание научен коментар прави Ружа Маринска в „Гео Милев и художественото оформление на „Quasi una fantasia“ от Боян Дановски“ – текстът е включен в цитираната вече нейна книга: Маринска, Ружа. Гео Милев и изкуството [=Geo Milev and The Art]. – София: Захарий Стоянов, 2015.

там. Можех да превода нещо от нея на български; за жалост тя ми дойде твърде късно: България вече се намесваше във войната, на страната на ония, които „окървавиха“ Белгия, и ние бяхме врагове с Верхарна – ние, които мечтаехме за всемирния мир... (Милев 1980: 350/Milev 1980: 350).

До трагичната си смърт Гео Милев прави и други по-важни авторски издания: „Експресионистично календарче за 1921“ (С., Победа, 1921. 30 с. с ил.); „Иконите спят. 5 вариации на народни песни“ (С., С. М. Стайков, 1922, на корицата – 1923. 19 с.); „Кръщение с огън и дух. Революционна антология. Съставил и превел Гео Милев“ (С., общо раб. Кооп. д-во Освобождение, 1923. 80 с.); „Септември. Поема“ (С., Пламък, 1924. 26 с.). През 1925 г. издателят Филип Чипев публикува и неговата „Антология на българската поезия“ (С., печ. Право. 203 с. с портр.). По този повод Гео Милев изпраща екземпляр от нея и „Отворено писмо до г. Борис Вазов“ – брат на народния поет и писател Иван Вазов и по това време заместник-председател на Народното събрание. Отвореното писмо е с дата 30 януари 1925 г., (публ. в сп. „Пламък“) само няколко месеца преди смъртта на своя автор. В емоционалния текст Гео Милев защитава позицията си на автор-съставител на антологията и изтъква причината да включи стихотворения като „Поет и вдъхновение“, „Една муза в траур“, „Не се гаси туй що не гасне“ и други поетични творби на Иван Вазов, които той определя като честните Вазови стихотворения, в които най-пълно изпъква неговото място като народен поет – със защита на преследваната истина и високите идеали. Гео Милев изрично посочва, че в едно бъдещо самостоятелно издание би включил Вазовите сатири и почти всички парчета от „Епопея на забравените“, също и стихове от различни негови стихосбирки на поета (Милев 1980: 491/Milev 1980: 491). Накрая моли да бъде обърнато внимание на идеята му за издаване на книга, озаглавена „Избрани стихотворения от Иван Вазов“ и очаква благосклонно разрешение от Борис Вазов като „универсален наследник на поетовото дело“ (Милев 1980: 497/Milev 1980: 497). В отвореното си писмо Гео Милев не спестява укор към Борис Вазов, че е участвал в гласуването на Закона за защита на държавата, който развързва ръцете на властта да се разправя със свободомислещите, със свободното и честното слово, под бремето на живот, настръхнал от постоянната тревога на конспирации, арести, убийства (Милев 1980: 493/Milev 1980: 493).

Между 1924 г. и през януари на следващата година Гео Милев издава и е главен редактор на месечното списание за изкуство и култура „Пламък“. В редакцията му се включват поетите Ламар, Христо Ясенов, Николай Хрелков. Отначало отпечатването се осъществява в печатница „Родопи“, а впоследствие и в други столични печатници. „Пламък“ привлича за сътрудничество значими интелектуалци и творци: Николай Райнов, Емануил Попдимитров, Димитър Хаджилиев. В изданието се публикуват стихове, белетристика, публицистика, рецензии и отзиви за книги, за театралното дело и музикални прояви, разглеждат се проблеми на индивидуализма, естетиката на символизма и експресионизма. „Пламък“ се обявява в защита на каузата на левите сили и жертвите от Септемврийското въстание. Заради обществено-политическите си позиции списанието е спряно от цензурата, а издателят му загива на 15 май 1925 г. в София.

Най-значимото в творчеството на Гео Милев до 1944 г. са неговите „Избрани произведения“ под редакцията на Мила Гео Милева в шест тома. Том I е „Антология на жълтата роза“ (1939); том II – „Избрани произведения“ (1940); том III – „Антология на българската поезия“ (1940); том IV – „Антология на червената роза“ (1940), включваща първа част „Лирика на възторжена любов и копнеж“ и втора част – превод на Омар Кайям „Рубайят. Мъдростта на виното и любовта“; том V – „Български литературни портрети“ (1941) и том VI – „Стихове в проза“ (1942). Както се вижда, една част от тези творби Гео Милев издава още приживе, в книгоиздателство „Везни“ (Стара Загора-Со-

фия). През 1941 г. под редакцията на Мила Гео Милева и Филип Чипев издателство „Т. Ф. Чипев“ публикува сборника от оригинални и преводни детски стихотворения, приказки и разкази „Гео Милев за деца“ (79 с. с ил.). Издателство „Нов свят“ през 1942 г. пък осъществява второ издание на „Театрално изкуство. Студии, статии и критики“, поставена още през 1919 г. под номер седем в библиотека „Везни“. „Нов свят“ издава и книгата на Гео Милев „Стихове в проза“ (1942). През 1926 и 1933 г. издателство „Хемус“ прави първо и второ издание на „Кагсагсуг. Ескимоска приказка“, адаптирана на български от Гео Милев.

7. Похвални слова за старозагорската печатница и книговезница „Светлина“

Накрая е редно да кажа и няколко думи за акционерното дружество – *Печатница и книговезница „Светлина“*, където се печат първите книги на издателство „Везни“. Сред документите са запазени и впечатляващи за времето си бланки за кореспонденция на тази печатница с включена илюстрация и орнаментика, символизираща дейността на полиграфическата структура в Стара Загора.

В комбинация на емблематика и рекламен текст в горната част на представителните писма за кореспонденция, подобно на средновековни заставки, но и с композиране на съвременни графични акценти, се изтъква, че печатницата (текстът набран с получер шрифт и като: *Imprimerie de la société anonyme „SVETLINA“*) е снабдена с „нови усъвършенствувани машини и с разни модерни шрифтове – букви и украшения“⁴⁵. В печатница „Светлина“ се изработват вестници, списания, учебници, брошури, акции, реклами, сватбени и визитни карти, общински бланки и регистри“ и се подвързват „книги и учебници с френски и английски подвързии“⁴⁶. Всичко това не е убягнало на вискателния и с тънък естетически вкус Гео Милев, на опитния Милю Касабов и на амбициозната издателска структура „Везни“.

Заклучителни думи и изводи

Със своя облик, замисъл, тематична палитра книгите на издателство „Везни“ (Стара Загора – София) налагат високи естетически критерии в издателската дейност; те са образец за преводаческа добросъвестност и прецизност при редактирането на текста. И в издаването на периодиката, и при подготовката на библиотечните поредици и серии, издателство „Везни“ (Стара Загора – София), водено от Гео Милев, става образец за отлични отношения с автори, съставители преводачи. Издателят владее няколко европейски езика, а бащата Милю Касабов дава ценен принос с практическата реализация на книгите на „Везни“, както и с комуникацията, която осъществява с печатници и книготърговци, особено в началния период на издателската структура. От друга страна, издателството е своеобразен творчески пристан за творци с висок критерий – поети, хора на преводаческия труд, съставители, художници. Редактор, художник, поет, издател, Гео Милев наблюдава отблизо полиграфическите процеси при самото отпечатване, изисква от печатарите, коригира до последно пропуски в експонирането, ошрифтяването, печата. Сам илюстрира корици, прави декоративни композиции и експресионистични рисунки, използва техниката на медната гравюра, на цветните колажи, на репродуциране от картини и илюстрации. Всичко това го превръща в интересна, универсална и енциклопедична фигура в родното ни книгоиздаване.

Съставителското и издателското дело на Гео Милев и издателство „Везни“ бележат трайна дия в утвърждаването на българската книга между двете световни войни –

⁴⁵ НБКМ – БИА, ф.26, оп.2, а.е.14, л.2.

⁴⁶ Пак там.

книга, придобила високохудожествени измерения и даваща ценни послания за общия ни път с другите народи в културното пространство на Европа и света.

ЛИТЕРАТУРА

- Атанасова 1997: *Атанасова, Цв.* Гео Милев и списание „Везни“. Век 21, №16, год. 8, 30 май-5 юни, с. 13 (Atanasova 1997: *Atanasova, Tsv.* Geo Milev i spisanie „Vezni“. Vek 21, №16, god. 8, 30 may-5 yuni, s.13).
- Атанасова 1999: *Атанасова, Цв.* „Везни“ (1919–1922). – П е р и о д и к а и литература. Т. 5., София: БАН; Карина-М, 96-146 (Atanasova 1999: *Atanasova, Tsv.* „Vezni“ (1919-1922) . – Periodika i literatura. T. 5., Sofia: BAN; Karina-M, 96-146).
- Богданов 1972 : *Богданов, Ив.* Българска литературна периодика. София: Изд. на ОФ, 146-148 (Bogdanov 1972: *Bogdanov, Iv.* Balgarska literaturna periodika. Sofia: Izd. na OF, 146-148).
- Бенбасат 2004: *Бенбасат, А.* Още нещо за книгоиздателя Гео Милев. – Книгата като тяло и като дух. В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 44-45 (Benbast 2004: *Benbast. A.* Oshte neshto za knigoizdatelya Geo Milev. – Knigata kato tialo i kato duh. Veliko Tarnovo: Univ. izd. Sv. Sv. Kiril i Methodiy, 44-45).
- Бенбасат 2008: *Бенбасат, А.* Още нещо за книгоиздателя Гео Милев. – По въпроса за книгата. София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 83-95 (Benbast 2008: *Benbast. A.* Oshte neshto za knigoizdatelya Geo Milev. – Po vaprosa za knigata. Sofia: Univ. izd. Sv. Kl. Ohridski, 83-95).
- Бенбасат 2010: *Бенбасат, А.* Още нещо за книгоиздателя Гео Милев. – Печатни пространства и бели полета. В. Търново: Слово, 85-97 (Benbast 2010: *Benbast. A.* Oshte neshto za knigoizdatelya Geo Milev. – Pечатni prostranstva i beli poleta. Veliko Tarnovo: Slovo, 85-97).
- Български книги 1878–1944. Т. I–VIII., София: НБКМ, 1978–1983 (Balgarski knigi 1878–1944. T. I–VIII., Sofia: NBKM, 1978–1983).
- Георгиев 2006: *Георгиев, Л.* Издателство „Везни“ (Стара Загора-София)–уникален принос за родното книгоиздаване. Издател, №3–4, 2-10 (Georgiev 2006: *Georgiev, L.* Izdatelstvo „Vezni“ – unikalен prinos za rodnoto knigoizdavane. Izdatel, №3–4, 2-10).
- Георгиев 2004: *Георгиев, Л.* Теория на книгоиздателския процес. В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 232 с. [ISBN 954–524–386–4] (Georgiev 2004: *Georgiev, L.* Teoria na knigoizdatelskia proces. Veliko Tarnovo: Univ. izd. Sv. Sv. Kiril I Metodiy, 2004. 232 s.)
- Георгиев 2007: *Георгиев, Л.* Структури и модели в българското книгоиздаване: От Възраждането до Национализацията 1947 г.: С наблюдения върху непубликувани архивни документи. Библиотека *Книга и полиграфия* [ISBN 978–954–524–579–4], В. Търново: Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 235-251 (Georgiev 2011: *Georgiev, L.* Strukturi i modeli v balgarskoto knigoizdavane: nabludenia i analizi varhu nepublikuvani dokumenti. Veliko Tarnovo: Univ. izd. Sv. Sv. Kiril I Metodiy, 235-251).
- Георгиев, 2011: *Георгиев, Л.* Структури и модели в българското книгоиздаване: С наблюдения и анализи върху непубликувани документи/2. прераб. и доп. изд. София: Star Way, 2011, 235-251: с ил. и сх. [ISBN 978–954–8685–17–7] (Georgiev 2011: *Georgiev, L.* Strukturi i modeli v balgarskoto knigoizdavane: nabludenia i analizi varhu nepublikuvani dokumenti/2. prerab. i dop. izd. Sofia: Star Way, 2011, s. 235-251: s il. i sh.).

- Георгиев 2016: *Георгиев, Л.* Книгоиздаването в България: 1806–1944 (Book publishing in Bulgaria: 1806–1944). София: АН-ДИ, 450 с. (Georgiev 2016: *Georgiev, L.* Knigoizdavaneto v Balgaria: 1806–1944. Sofia: AN-DI, 450 s.).
- Гергова 2000: *Гергова, Ани.* Библиофилът Гео Милев. – К н и ж о в н и пристрастия. Документални очерци. София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 178-187 (Gergova 2000: *Gergova, Ani.* Bibliofilat Geo Milev. – Knizhovni pristrastia. Dokumentalni ochertsii. Sofia: Univ. izd. Sv. Kl. Ohridski, 178-187).
- Данчов 1936: *Данчов, Н. Г., Ив. Г. Данчов.* Българска енциклопедия. София: Ст. Атанасов (печ. С. М. Стайков), 2, 1720 с. (Danchov 1936: *Danchov, N. G., Iv. G. Danchov.* Balgarska entsiklopedia. Sofia: St. Atanasov; pech. S. M. Staikov, 2. 1720 s.).
- Димчева 2011: *Димчева, Анж.* Нов поглед към авангардизма на Гео Милев: Акценти от Гео-Милеви дни 2011– Стара Загора и Раднево [ел. ресурси]. [https:// kulturni-novini.info/sections/31/news/13309-nov-pogled-kam-avangardizma-na-geo-milev](https://kulturni-novini.info/sections/31/news/13309-nov-pogled-kam-avangardizma-na-geo-milev) (Dimcheva 2011: *Dimcheva, Anzh.* Nov pogled kam avangardizma na Geo Milev: Aktsenti ot Geo-Milevite dni 2011– St. Zagora i Radnevo [el. resursi]. [https:// kulturni-novini.info/sections/31/news/13309-nov-pogled-kam-avangardizma-na-geo-milev](https://kulturni-novini.info/sections/31/news/13309-nov-pogled-kam-avangardizma-na-geo-milev))
- Караславов 1941: *Караславов, Г.* Борба за първенство. Сердика, 5, № 2–3, 15-34 (Karaslavov 1941: *Karaslavov, G.* Borba za parvenstvo. Serdika, 5, № 2-3, Geo Milev, 15-24).
- Курташева 2013: *Курташева, Б.* 1925 година: Явяването на антологиста канонизатор Гео Милев и вторият антологичен праг в българската литература. НБУ. Департамент Нова Българистика: Българистика NUOVA'2012. <http://ebox.nbu.bg/nova2013/lessons.php> (Kurtasheva 2013: *Kurtasheva, B.* 1925 godina: Yavyavaneto na antologista kanonizator Geo Milev i vtoriyt antologien prag v balgarskata literatura. NBU. Departament Nova Balgaristika: Balgaristika NUOVA'2012).
- Литературен архив 1964: Гео Милев. Встъпит. статия, публикации и коментар Георги Марков. Т. II., София: БАН (Literaturen arhiv 1964: Literaturen arhiv. Geo Milev. Vstapit. statia, publikatsii i komentar Georgi Markov. T. II., Sofia, BAN).
- Маринска 2015: *Маринска, Р.* Гео Милев и изкуството [Geo Milev and The Art]. София: Захарий Стоянов, 292 с. (Marinska, 2015: *Marinska, R.* Geo Milev i izkustvoto. Sofia: Zahariy Stoyanov, 292 s.). <https://kulturni-novini.info/sections/4/news/20925-premiera-na-knigata-geo-milev-i-izkustvoto-ot-ruzha-marinska> [28.02.2015]
- Милев 1980: *Милев, Гео.* Стихотворения. Поеми. Критика. Под ред. на К. Зидаров, София: Бълг. писател, 507 с. (Milev 1980: *Milev, Geo.* Stihotvorenia. Poemi. Kritika. Pod red. na K. Zidarov. Sofia: Balg. pisatel, 507 s.).
- Милев 1993 : *Милев Гео.* Място и роля в българската култура. Стара Загора, 28-29 октомври 1993 г. Сб. доклади. Ст. Загора, 80 с. (Milev 1993: *Milev, Geo.* Myasto i rolya v balgarskata kultura. Stara Zagora, 28-29 oktombri 1993. Sb. dokladi. St. Zagora. 80 s.).
- Милев 2007: *Милев, Гео.* Избрани творби. София: ПАН, 112 с. (Milev 2007: *Milev, Geo.* Izbrani tvorbi. Sofia: PAN, 112 s.)
- Милев 2008: *Милев Гео.* Модернист, европеец, патриот: Нови изследвания 5. Състав. Леда Милева. София: Захарий Стоянов, Межд. фонд. Гео Милев, 200 с. (Milev 2008: *Milev, Geo.* Modernist, evropeets, patriot: Novi izsledvania 5. Sastav. Leda Mileva. Sofia: Zahariy Stoyanov, Mezhd. fond. Geo Milev, 200 s.).
- Милев 2011: *Гео Милев:* Два юбилея – 90 години сп. Вezni; 85 години сп. Пламък. София: Нови изследвания № 6. София: Захарий Стоянов [доклади от научна конференция, 2009] (Milev 2011: *Milev, Geo:* Dva yubileya – 90 godini sp. Vezni;

- 85 godini sp. Plamak. Sofia: Zahariy Stoyanov [dokladi ot nauchna konferentsia, 2009].
- Милев 2015: *Милев Г.* Гео Милев 1895–1925. Септември ще бъде май: Избрани творби. София: Никола Вапцаров, ИК Тип-топ прес [ISBN 978-954-723-155-9] (Milev 2015).
- Milev G.* Geo Milev 1895–1925. Septemvri shte bade may: Izbrani tvorbi. Sofia: Nikola Vaptsarov, IK Tip-top pres).
- Милев 2017: *Милев Гео.* Гео Милев. За театъра. Абонатите на списание „Везни“: Нови изследвания 7/Състав. Ружа Маринска. София: Изд. Гео Милев; Международ. фондация Гео Милев; Изд. Захарий Стоянов, 174 с. (Milev 2017: *Milev, Geo.* Geo Milev. Za teatar. Abonatite na spisanie „Vezni“. Novi izsledvania 7/Sastav. Ruzha Marinska. Sofia: Izd. Geo Milev; Mezhdunar. fondatsia Geo Milev; Izd. Zahariy Stoyanov, 2017, 174 s.
- Фурнаджиева 2005: Фурнаджиева, Елена. Гео Милев. Летопис на неговия живот и творчество. Пловдив: Макрос, 428 с. (Furnadzhieva 2005: *Furnazhieva, Elena.* Geo Milev. Letopis na negovia zhivot i tvorchestvo. Plovdiv: Makros, 428 s.).
- Радославов 2005: *Радославов, Ив.* Една „Антология на българската поезия“. Гео Милев през погледа на литературната история и критика. София: Захарий Стоянов, Международна фондация „Гео Милев“, УИ „Св. Кл. Охридски“, 51-55 (Radoslavov 2005: *Radoslavov, Iv.* Edna „Antologia na balgarskata poezia“. Geo Milev prez pogleda na literaturnata istoria i kritika. Sofia: Zahariy Stoyanov, Mezhdunarodna fondatsia „Geo Milev“; UI „Sv. Kl. Ohridski“, 51-55).
- Ставрев 2003: *Ставрев, К.* Литературно-художествени сборници и антологии 1878–1944: Библиографски указател. Том I. Ч. I. Аналитична част. София: АИ „Марин Дринов“ (Stavrev 2003: *Stavrev, K.* Literaturno-hudozhestveni sbornitsi i antologii 1878-1944: Bibliografski ukazatel. T.I. Ch. I. Analitichna chast. Sofia: AI „Marin Drinov“).
- Страници за Гео Милев 1992: Творчеството на писателя в българската литературна критика. Сборник. Варна: Андина, 155 с. (Stranitsi za Geo Milev 1992: Tvorchestvoto na pisatelya v balgarskata literaturna kritika. Sbornik. Varna: Andina, 155 s.)